

žiti poglobitve probleme slikarstva v tistem času. Tako imamo poleg prostorske in časovne dimenzije še dimenzijo problematik — ploskve, črte, svetlobe, barve, perspektive itd. Poudarek na analizi likovnih prvin pa ima spet poučujoče namene — bralca seznanja z likovnim jezikom — vendar ne na semantični ravni, marveč na nivoju estetike likov.

Podrobna analiza teksta nam pokaže več namenov — pripovedno rdečo nit, ki veže na videz razbite in avtonomne interpretacije (razvoj likovne problematike v »darwinistični« luči), in hkrati izrazito osebno podoživljanje ob velikih slikarskih spomenikih. V ta kontekst se tkejo kratke refleksije in razmišljanja o današnjem pomenu posameznih likovnih elementov in obdobj, o večnem angažmaju »prave umetnosti«, o logičnih preskokih in postopnem zorenju stilov, o nadarjenosti.

Preskoki iz časa v čas, brez »zgodovinskega« opravičila, so povsem logični in prispevajo k svežini in živahnosti Tršarjevega dela, saj nakazujejo njegov izrazito aktualistični pogled na posamične slikarske dosežke v zgodovini. Pisanje je še toliko zanimivejše, ker nas seznanja s pogledi slikarja in njegovim odnosom do preteklih veličin in problematike. Pri opisu posameznih del se vedno znova spušča v tehniške probleme. Pri Van Goghju (recimo) analizira značilno potezo s čopičem, občuduje posebno strukturo barvnih nanosov pri Degasu, razčlenjuje barvne sestave fauvistov in z veliko pozornostjo sledi novim in virtuoznim načinom komponiranja — vendar vedno s prizadevnostjo člana istega ceha, ki dobro pozna težave obrtniške plati slikanja in vseh tistih dejavnosti, ki fizični akt spremljajo. Tako Tršar uvaja bralca v tiste skrivnosti slikarstva (v samo slikanje), ki jih navadne zgodovine in interpretacije zanemarjajo, kljub vsemu pa pomenijo bistveno sestavino vsake

umetnine. Pravzaprav je škoda, da ni bil avtor v tej smeri doslednejši — saj zaradi tega tekst v svoji privlačnosti ne bi izgubil ničesar. K sami izdaji pa skromna pripomba — tekst je napisan kot nalašč za razkošno barvno izdajo, žal pa so vse reprodukcije črno-bele. S tem pa je omejen tudi spekter odmevnosti pri tistih, ki jim je knjiga namenjena.

Ivan Sedej

DRAGOTIN I. VRESNIK, PRAZNI-
NA (Založba Obzorja Maribor 1973,
opremil Matjaž Vidic, str. 444)

Kronološki zapis ženskega ubeseditvenega lika Renate Zorec razkriva nenehni poizkus protagonistove identifikacije s svojimi zapiski: kronologija fabule postaja razvidna skozi Renatin osebni diskurz in refleksijo, prek samospominjanja. Očetova smrt, radikalni dogodek iztreznitve, sprejemanja danosti, požene roman v tek, zariše limbo med propadom neke oblike bivanja (veleposestniškega, gruntarskega) in iz te razpadlosti izhajajočo novo, konfliktno. Razplet se začne s smrtjo. Poteka pa prek diahronnega prereza življenjske zgodbe Renate Zorec: od konstituiranja »zorcevstva« do neposredne, sinhronne, mozaične zgradbe posameznih epizod sedanje, tukajšnje, sprotne Renate Zorec.

Prvi postopek v razodevanju Renatine mladostne transcendence pomeni odpravljanje presanjenih, idiličnih zgodb in vzpostavitev premočrtnega, nesentimentalnega odnosa do življenja. Odsotnost metafizike je nujna; razgrinja prikritost in neutemeljenost pričakovanj in neverjetnega upanja, ujetost, brezizhodnost, neizprosno minevanje lastnega bitja. Iskanje samopotrjevanja in samoutemeljevanja prek transcendence nenehno propada, a propad spremlja refleksija o propadu, zato pomeni demitizacija v mladosti hiperbolično konstruktiviranost mita za Renato

le iskanje avtentičnega prostora lastne biti v mozaiku ubeseditvenih existenc. Iskanje poteka kot fabuliranje, kot aktualizacija dogajanja in spremljanje filozofske kontemplacije. Dvojni nivo, mestoma tendenčen, moralizatorski, skoraj utemeljujoč doktrino, ali bolje: snuje doktrino, jo izoblikuje iz različnih premis in ekvivalentnih elementov dogajanja. Razkritje transcendence spremlja razmislek o načinu njene vzpostavitve, razkritje spremlja evidentiranje, soočanje propada transcendence s kreiranjem, vzpostavitvijo avtentičnosti ob koncu teksta. Renata Zorec je žrtev lastne lepote, ošabnosti, vzbrstele mladosti: pokoplje jo demitizacija lažne vzpostavitve lastnega mita. Slepa mladostna občutja so se skrčila v neke vrste resignacijo, s spremljajočo željo po razumskem sprejemanju sveta. Demitizacija mita kot samorefleksija pravzaprav življenjska iztreznitev Renate Zorec ni nekaj naključnega, ampak nujnega. Če ne bi bila mlada Renata skozi dolgo mladostno obdobje potopljena v meglico brezdelja, nereda, neopravljenosti dela, navidezne pomembnosti, veljave, časti, bi tudi do mitske konstrukcije ne moglo priti. Mladost pomeni za Renato toliko kot odsotnost volje, jedra celotnega človekovega bivanja, ravnotežje pred njegovim radikalnim zanikanjem, samoprevaro pred koncem. Vendar čista kontemplacija ne pomeni nikakršne notranje spremembe, kvečjemu spoznanje neadekvatnosti hotenja, predvidevanja s stvarjo samo. Bistvo življenja postane jasno prek retrospektive, v ugotavljanju trdnosti svojega dela, svojih dejanj, zaradi sistema, ki si ga more ustvariti posameznik. Spoznanje in iskanje trdnosti je v Praznini temeljna konstituenta teksta. Pot je hitro ugledana, zanimivo ostane samo še potovanje.

Stari Zorec je zgradil svojo pot z delom, brez vizij o sebi, brez hotenj, presegajočih svoje zmožnosti in sposobnosti. Renata tega dolgo ne spozna: pot

do spoznanja je dolga, povezana z neuspešnimi ljubeznimi, kasno diplomsko službo na deželi, z vsem, česar mlada, prevzetna Renata ni predvidela, kar ni bilo predmet njene mladostne iluzije. Izvor Renatinih lastnosti je natančen predmet pisateljevega diskurza: mati ga izpove, ob samospremembi po moževi smrti, ob spoznanju temeljnih značajskih konfliktov starih Zorcev. Mati je svojega moža prezirala zaradi njegove realnosti, jasne lociranosti, trdnosti: njena želja je bila pravzaprav drugotna, samoljubna, življenje pa odtujeno, gola navada; svojega moža ni pri njegovem delu nikoli podpirala, vse njegovo je sprejemala kot nekaj tujega, nepotrebnega. Te lastnosti postanejo utelešene kasneje v hčerki Renati: mati in hči postaneta zaveznici; Renata bi morala postati samostojna, močna, sposobna, a z odtujenostjo in potuho zapade v vrtinec razočaranj. Za starša je bil njun nasprotujoči si značaj pogoj očetove ustvarjalnosti, njegovega napora, ob materini odtujenosti. Odtujenost postane z očetovo smrtjo za obe velika, za mater dokončno spoznanje krivičnosti do moža, za hčer spoznanje namišljene veličine. Obe ne znata živeti sprotnega življenja, kakršnega je živel stari Zorec.

Ljubezenska samoprevara je za Renato usodna: po vrsti razpadajo razmerja z Otom, Gorazdom. Samota izsili v Renati sestop iz samotnega vrha v podnožje, stop v neznanu, brez pričakovanj, v prosti tok življenja, predvsem pa v filozofsko kontemplacijo. Radikalno očiščujoča avtorefleksija je spoznavno usodna, vodi v akcijo, v študij sodne medicine, k diplomu. Iz duševne lenobe in samousmiljenja ob utrujenosti, prenaveličanosti, otopelosti, izide volja, želja po odkrivanju resnice, vznemirjenost, ki žene k delu. Čas trpnosti, spoznanje nesmisla, je trajal nekaj let: medicina jo nauči, koliko obrambnih mehanizmov konstituira človeka, da se obdrži, obstane, čeprav je obsojen na uničenje. Renati so se

sredi študija zamglili cilji, izčrpali in spremenili: ni več našla osnovnega smotra v obstajanju, ni razumela zakonitosti družbenih norm, naravnih zakonitosti, vgrajenih v red človeške družbe. Iz dvoma pride spoznanje: »sem in moram biti. Kar pa je zunaj mene, so cilji in red ljudi, družbe, to pa je isto kot spopad, kajti cilji so interesi, ki raznemajo spopade. Ne morem delati drugje, kot sredi ljudi, ki imajo svoje interese in vloge in so zapleteni v delo, menjavo blaga in denarja, v svet časti, slave, ceremonij, škandalov, osebnih in skupnih nagnjenj v vojne in obrambo.«

Za Renato postane delo nuja, zagotovilo obstanka organizma, način združevanja ljudi in vzpostavljanje reda, zametek odnosov do drugih ljudi. Hkrati je delo razum, način samouresničevanja in samopotrjevanja, spoznanja svoje avtentičnosti. Spozna, da je del družbe, v določenem času in zgodovini, v odnosu z drugimi ljudmi, da ne more kot individualni del družbe igrati nena doma več družbenih vlog, toda samo eno: uresničevati svoj poklic, sproti preverjati svoje ravnanje, biti odgovoren predvsem sebi in prek sebe družbi. Prek avtorefleksije začenja razumevati življenje: poročila se je sredi mladostne megle in vihravega odpora do domačih, spozna, da razočaranja zaradi izgubljenih idealov niso razočaranja, ampak nujnost poslavljanja od mladosti. Dom ji je omogočal idilo in brezskrbnost, splahnelost volje in zasanjanost. Streznitev pri tridesetih pomeni dokončati študij in vrnitev v Doljane. Transcen-

dence ni več in pot do spoznanja je prehojena. Renata je hotela biti nekdo, a postala je zaigrani nihče, kljub temu da je nekoč živel v nji napihnen, grd, lažno samozadosten nekdo. Pretresi, ki pomenijo vrnitev, vzpostavitev, zavedanje avtentičnosti, so za Renato nujni in pogojujejo Vresnikov tekst.

Roman Praznina je kronika Renate Zorec, osrednjega literarnega lika teksta, je izpoved razgibane, lahko bi rekli tragične usode tridesetletnice: zamudnice v poklicu, študiju medicine, ločenke, neuspešne v ljubezni. Razočaranja, nenehni konflikti z družbo in posamezniki ji začenjajo piliti značaj, uporniškost, buditi voljo in rušiti idilo. Preteklost in sedanjost se razkrijeta do popolnosti, v svoji usodni zakonitosti: če pomeni obdobje konstituiranja zorčevstva, obdobje starih Zorcev nekaj odmaknjene, skoraj obrobne, se ob spoznavanju Renatine kronologije usodne vezi med starši in njo logično utrdijo, postanejo zakonite, razvidne in opravičljive. Vsa Renatina zaslepljenost, ki jo protagonistka skozi ves tekst pojasnjuje, omogoča bralcu razumeti logičnost vezi med Renato in njenimi starši. Vse, kar je v romanu tragično, je le funkcija iskanja pristnosti, beg iz iluzij. Čim više so bile iluzije, tem večja je tragika. Dragotin Vresnik jo je ubesedil kot kronologijo ene junakinje, ženske, v drugem delu precej filozofskem tekstu, razvlečenem, doktrinar-nem, s ponavljajočimi se mislimi, kar celoti ne koristi.

Marijan Zlobec

Poročamo — glosiramo

GLEDALIŠKI MODELI

V zadnjih mesecih leta 1973 je Svet ljubljanske Drame vabil družbenopolitične, kulturne ali pa predvsem gledališke delavce na pogovore o témi, ki bi

se ji preprosto reklo prihodnja usoda te gledališke ustanove v luči njenega prenavljanja iz tradicionalne v času primerno hišo. V pogovorih se je izkristalizirala marsikaka zanimiva misel in tako ni prav nič nenavadno, da je nekaj